

Тетяна ПОЗДНЯКОВА,
*старший викладач кафедри
природничо-математичної освіти
Рівненського ОІППО*

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ
І МЕДІАГРАМОТНОСТІ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ
«ЗДОРОВ'Я, БЕЗПЕКА ТА ДОБРОБУТ»**

Розвиток критичного мислення учнів – необхідний аспект у реформуванні сучасної освіти, адже сприяє переходу навчання, що орієнтоване переважно на запам'ятовування, до навчання, яке спрямоване на розвиток самостійного, свідомого осмислення інформації. Через значну кількість і легку доступність інформації зростає необхідність навичок її відбору та правильного переосмислення.

Ні для кого не секрет, скільки неточної, а часто і просто неправдивої інформації міститься в медіа та інтернет-просторі. Критичне мислення щодо медіа – один з основних елементів медіаграмотності. Як наслідок – критичне мислення, що передбачає здатність і вміння людини активно, творчо, індивідуально сприймати інформацію, різноманітно її аналізувати, мати особисту незалежну точку зору, коректно її відстоювати та вміти застосовувати набуті знання у практичній діяльності, стало ключовим поняттям у розвитку медіаграмотності.

Критичне мислення – це процес аналізу, синтезу й обґрунтовування оцінки правильності інформації; здатність генерувати чи змінювати свою позицію на основі фактів і аргументів, коректно застосовувати отримані результати, приймати зважені рішення. Надважливо сьогодні вміти «працювати з інформацією», тобто: критично її оцінювати, знати, яким джерелам можна довіряти, а яким – ні, що таке фейкові новини та як захиститися від маніпуляцій, розпізнати пропаганду, запобігаючи таким чином тому, щоб не стати її жертвою. Таких знань учні можуть набувати на усіх шкільних предметах, зокрема й на уроках інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут».

Серед особливостей навчального процесу, побудованого на засадах критичного мислення, варто виокремити такі:

у навчання включаються завдання, розв'язання яких потребує мислення вищого рівня (аналіз, синтез, оцінка інформації);

– навчальний процес обов'язково організований як дослідження учнями певної теми, що виконується шляхом інтерактивної взаємодії між ними;

– результатом навчання є не засвоєння фактів чи чужих думок, а вироблення власних суджень через застосування до інформації певних прийомів мислення;

– викладання (діяльність учителя) у цьому процесі є стратегією постійної оцінки результатів з використанням зворотного зв'язку «учні – вчитель»;

– критичне мислення потребує від учнів достатніх навичок формулювання висновків; сюди ж відноситься і здатність знаходити та інтерпретувати оригінальні документи й джерела інформації, а також аналізувати аргументи й обґрунтовувати висновки обґрунтованими доказами;

– здатність до спільної праці, до співпраці, що є найважливішою умовою критичного мислення, оскільки вона підтримує діалог, спільну мету і взаємне вивчення цінностей.

Як споживати інформацію правильно та чого варто навчити учнів?

Перевіряти факти. Учні схильні довіряти всьому, що чують і бачать. Важливо навчити їх принципу «довіряй, але перевіряй», тобто критичному мисленню.

Перевіряти джерела інформації. Як варіант – пояснювати учням, що таке «здорове медіаповідомлення» на прикладі «медіаїжі», яку ми споживаємо кожного дня. «Медіакухар», тобто автор повідомлення, обирає, з яких «продуктів» готувати, а люди обирають, якій «кухні» надавати перевагу – здоровій, тобто правдивій інформації, чи фастфуду жовтої преси. Харчування має бути збалансованим. Так само і «медіахарчування» має складатися з різних і перевірених джерел, аби не «отруїтися» фейками та джінсою.

Не плутати факти з оціночними судженнями. Для того, щоб навчити учнів розрізняти такі повідомлення, варто використати кілька прикладів, аби учні аргументували, чому це факт чи судження. Наприклад: «Щоб бути здоровим, потрібно правильно харчуватись» (факт), «Правильне харчування – це несмачно» (судження) тощо.

Медіаграмотність – це уявна парасолька від інформаційного дощу, під якою можна сховатися. Це комплекс навичок і знань, необхідних людині в сучасному інформаційному суспільстві. В умовах сьогодення для учнів важливо стати інформаційно та медійно грамотними, набути певних навичок, пов'язаних із роботою в інформаційному медіапросторі.

Для розвитку критичного мислення та навичок медіаграмотності варто використовувати: метод «Прес»; вправи «Шість капелюхів мислення», «Рибна кістка», «Кошик ідей», «Дерево припущень та прогнозування», «Стоп-кадр», «Кластер», «Вірю – не вірю», «Кубування», «Мапу думок», «Сенкан», РАФТ, «Асоціативний кущ»; діаграму Венна та ін. Завдяки вправам та іграм діти вчаться аргументувати свої думки та з повагою ставитися до поглядів інших.

Сайти новин, соціальні мережі, відео (авторське та комерційне, публіцистичне чи художнє) часто містять помилки, некоректні формулювання, плутанину і зрештою брехню, або ж «фейки». Тому такі джерела є чудовим матеріалом для використання на уроках із метою навчання як предмета, так і медіаграмотності.

Приклад вправи «ФАКТИ І ФЕЙКИ ПРО COVID-19»
для використання на уроці інтегрованого курсу
«Здоров'я, безпека та добробут»

Клас: 5–6 клас.

Мета вправи / заняття:

- формувати правильне уявлення про хворобу;
- вчитися критично оцінювати достовірність і надійність інформації щодо поширення коронавірусної інфекції з різних джерел;
- використовувати інформаційні й комунікаційні технології та цифрові пристрої для доступу до інформації;
- розпізнавати факти й фейки щодо COVID-19 в інформаційних джерелах;
- порівнювати інформацію з різних джерел;
- вчити учнів співпрацювати за допомогою інтерактивної онлайн-дошки Padlet.

Короткий опис вправи, анотація. Від медіа, соцмереж, знайомих можна почути чимало різноманітної інформації про COVID-19. Часто інформації так багато, що вже складно розібратися, що є правдою стосовно поширення, перебігу, лікування захворювання, а що – вигадкою. Запропонована вправа допоможе більше дізнатися про хворобу, навчить учнів критично мислити, аналізувати, розпізнавати, де правдива інформація, а де – ні.

На інтерактивній дошці Padlet хаотично розташовані нотатки із варіантами правдивої і фейкової інформації про COVID-19. Учнім необхідно впорядкувати нотатки. Для цього (подібно до ментальної карти) необхідно поєднати за допомогою стрілок правдиву інформацію із нотаткою під назвою «факт», а хибну – із нотаткою «фейк». Можна також об'єднати учнів у дві групи, одна з яких буде відшуковувати нотатки з фактами, а інша – з фейками. По закінченню роботи також варто запропонувати учням доповнити нотатки на дошці (як правдиві, так і фейкові), тобто створити власні повідомлення правдивого або хибного змісту (можна зафарбовувати іншим кольором допис, аби він відрізнявся від початкового змісту). Можливі також і інші варіанти роботи з нотатками на дошці.

Час, необхідний на виконання вправи: 20–30 хв.

Застосування вправи: вправу можна запропонувати як на звичайному уроці з використанням гаджетів (зручно перейти на інтерактивну дошку за QR-кодом); дистанційно, а також як домашнє завдання.

Необхідне обладнання / матеріали: гаджети, доступ до інтернету, інтерактивна онлайн-дошка Padlet.

Форма / метод роботи: інтерактивна взаємодія через онлайн-дошку.

Детальний опис вправи. На початку проведення вправи варто актуалізувати знання учнів щодо розуміння понять «факти» і «фейки», важливість першоджерел у перевірці правдивості інформації, зокрема як висвітлено зміст проблеми (COVID-19) на сайтах: Міністерства охорони здоров'я України (<https://moz.gov.ua/>), Центру громадського здоров'я

МОЗ України (<https://phc.org.ua/>), Всесвітньої організації охорони здоров'я (World Health Organization) (<https://www.who.int/>).

На інтерактивній онлайн-дошці Padlet з назвою «Факти і фейки про COVID-19» виділено дві нотатки «ФАКТ» (зеленого кольору) та «ФЕЙК» (червоного кольору). Решта нотаток містять певну інформацію, яку слід перевірити, щоб зробити висновки щодо її правдивості або хибності (див. рис. 1).

Рис. 1

За допомогою стрілок (подібно до ментальної карти) слід об'єднати правдиву інформацію із нотаткою «факт», а хибну інформацію – із нотаткою «фейк» (див. рис. 2, 3).

Рис. 2.

Або так:

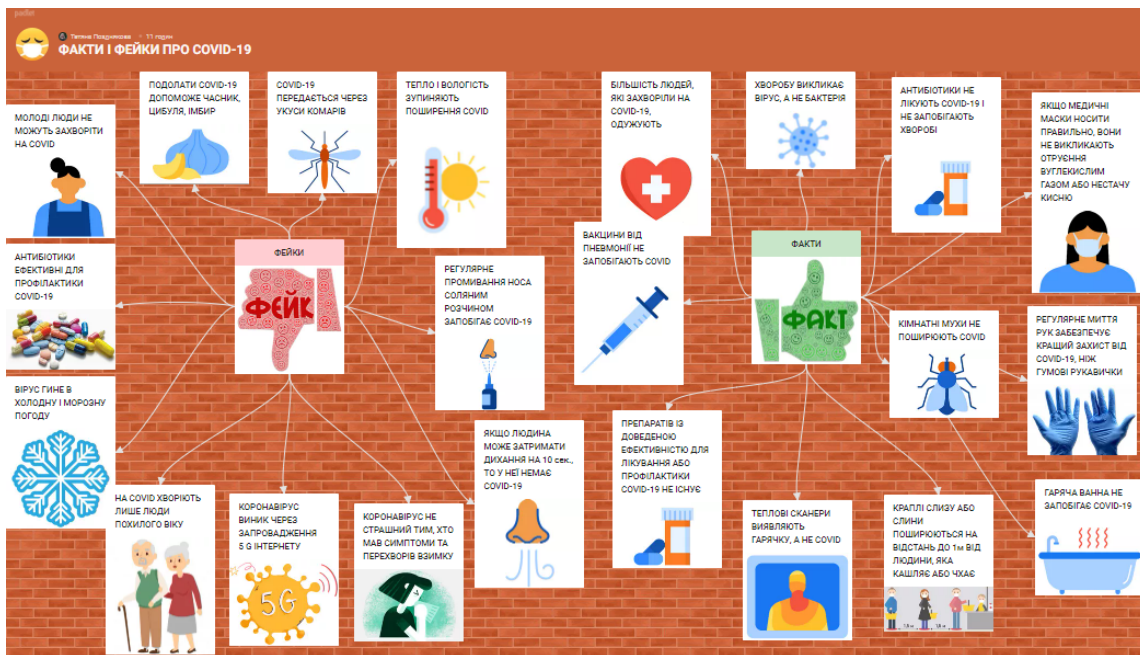

Рис. 3

Крім того, нотатки можна зафарбовувати (наприклад, фейкові – червоним кольором, а достовірні факти – зеленим). Як варіант – учитель може свідомо допустити помилки у кольорах, які учні мають віднайти (див. рис. 4).

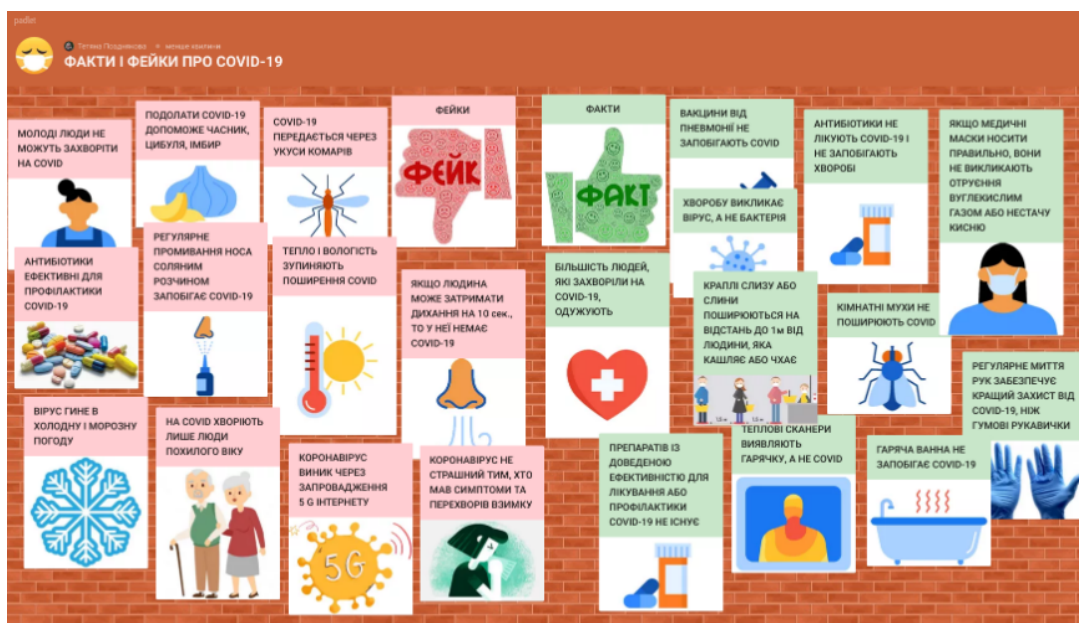

Рис. 4

До інтерактивної взаємодії учні зможуть приєднатися за покликанням: <https://padlet.com/tpozdnyakova76/y9100154jjm9thuv> або QR-кодом (див. рис. 5):

Рис. 5

Також учням можна запропонувати стати дописувачами нотаток на дошці, тобто створити від себе повідомлення правдивого або хибного змісту (можна зафарбовувати іншим кольором допис аби він відрізнявся від початкового змісту).

Вправу слід завершити обговоренням, дискусією.

Очікувані результати: учні навчаться спростовувати фейкову інформацію та підтверджувати факти про COVID-19; користуватися першоджерелами; аналізувати, порівнювати та критично оцінювати достовірність і надійність джерел даних, інформації та цифровий контент; набудуть інформативної, соціальної та здоров'язбережувальної грамотності, вміння працювати у команді.

Підсумок / рефлексія за результатами проведення вправи: скласти есе «COVID-19: як захистити себе та інших».

Список використаних джерел:

1. Фейки про коронавірус у соцмережах: 7 правил інформаційної гігієни
URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-52280808>.

2. Коронавірусна хвороба (COVID-19) URL:
<https://www.who.int/news-room/q-a-detail/coronavirus-disease-covid-19>.

3. Коронавірусна хвороба (COVID-19). Поради для громадськості:
Винищувачі міфу. URL:
<https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public/myth-busters>.

Ще більше прикладів уроків та вправ, в які інтегровані елементи медіаграмотності, можна знайти у Тулбоксі Академії української преси (<https://toolbox.medialiteracy.org.ua/>). Ці вправи можна легко застосовувати в шкільних та позакласних заняттях.

Академія української преси (АУП) запрошує вчителів до участі в розробці вправ / занять для Тулбоксу (уроки, вправи, заняття, в які інтегровані елементи медіаграмотності) (<https://medialiteracy.org.ua/stan-avtorom-vprav-z-mediagramotnosti-tulboks-dlya-vchyteliv/>).

Отже, критичне мислення є важливою складовою медіаграмотності. Сьогодні його слід розглядати як життєво необхідну навичку особистості. Критичне мислення є запорукою того, щоб відрізнити об'єктивну інформацію від інформаційного сміття, джинси, пропаганди. Ідея навчання критичному

мисленню є сьогодні затребуваною та популярною, вміння критично мислити стало життєво необхідною здатністю сучасної людини.